

СПЕЦИФІЧНО ДИТЯЧІ СЛОВА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: СЕМАНТИКА ТА МОРФОЛОГІЯ

Линник Т.Г.

Центр наукового дослідження та викладання іноземних мов НАНУ (Київ)

The paper aims at the description of baby talk words as distinct from hypocoristics and onomatopoeias in Ukrainian child directed speech. The baby talk words are shown to fall into 12 semantic groups related to the most important aspects of a child's life. The majority of the words are built up using extragrammatical morphology.

У статті ставиться за мету описати специфічно дитячу лексику української мови як відмінну від зменшувально-пестливих та звуконаслідувальних слів в мовленні дорослих в ситуаціях спілкування з дітьми. Показано, що специфічно дитячі слова поділяються на 12 семантичних груп, пов'язаних з найважливішими сферами життя дитини. Більшість цих слів твориться з використанням засобів екстраграматичної морфології.

Специфічно дитяча лексика, поряд з звуконаслідуваннями та зменшувально-пестливою лексикою, є важливим характеристичним елементом мовлення дорослих у їх спілкуванні з дітьми і належить до мовних універсалій [Ferguson 1978]. Вивчення мови дорослих, що використовується в їх спілкуванні з дітьми, набуло особливого значення у зв'язку з розвитком новітніх теорій мови [Snow 1977, Ochs 1987]. У східнослов'янських мовах тема мови дорослих в контекстах спілкування з дітьми не належала до популярних. В російській мові можна згадати класичну працю О.М.Гвоздева, де він обмежується лише кількома рядками про так звану мову няньок: "Йдучи нібито назустріч потребам дитини у безформених словах на цій стадії розвитку [етапі слова-речення -Т.Л], дорослі створили (також переймаючи від дітей) цілий ряд аморфних слів, які складають значний процент серед слів, засвоєних дитиною у цьому віці. Це так звані слова "мови няньок". Сюди належать: 1) назви предметів: *Ам-Ам*, *аА-аА*, *пру* (кінь), *д'У- д'У* (дудка), *му* (корова)" 2) назви дій: *пруА* (гулять), *кс-кс*, *бис'* (брысь), *кУнкУ* (купання), *ба* (бай-бай), *т'у-т'у* (сховано). Наведені приклади можуть служити підтвердженням аграматичності слів, вживаних дитиною у цьому віці" [Гвоздев 1949: 32]. Звертає на себе увагу класифікація, яка враховує протоіменний та протодієслівний характер використовуваних слів. Однак поза цим Гвоздев до теми дитячих слів, використовуваних дорослими, не повертається. Якщо звернутися до методично-педагогічної літератури, то вона також не акцентує на них увагу.

В українстиці тема дитячих слів зачіпалася у зв'язку з вирішенням питань дидактики, насамперед для вирішення того, який мовний матеріал (передусім з погляду фонетики) має включати буквар. Цьому була присвячена коротенька

Добавлено примечание (TL1): Дослідження виконане за часткової підтримки проекту INTAS/UKRAINE-95-0260 (керівник проекту проф. В.У.Дресслер, Віденський університет). Автор висловлює вдячність проф. П.Ю.Гриценкові (Ін-т української мови НАНУ) та старшому науковому співробітнику А.М.Шамоті (Ін-т мовознавства НАНУ) за консультації та поради.

Добавлено примечание (TL2): Для позначення наголосу тут і далі користуємося великою літерою.

розвідка Л.Ященка "О детском языке", видрукована в ж. Основа за 1861, №8. Автор відзначив такі прикметні особливості дитячих слів, як двоскладовість та редуплікацію, а також історичні корені їх виникнення з потреб спілкування: "Склад слів відповідає їх призначенню: всі вони двоскладові, а багато з них складаються з повторення одного і того ж складу з одним і тим же приголосним. Хто першим склав ці слова, сказати важко; найвірогідніше, вони склались самі собою, внаслідок необхідності" [Ященко 1861: 5]. Ященко подає список з 45 слів і твердить, що їх кількість загалом не перевищує 60. І.Новицький у наступному числі цього ж журналу (1862, №9) доповнює цей список 38 лексемами, доводячи його до 83 одиниць, але поза тим цю лексику не досліджує [Новицький 1862].

Чому цю лексику важливо дослідити? По-перше, специфічно дитяча лексика є природним компонентом мовної системи, як і ряд інших, а тому варто показати її спільні й відмінні риси порівняно з іншими розрядами лексики. По-друге, її вивчення дозволяє показати, які семантичні сфери традиційно вважаються найважливішими для соціалізації дитини, а, отже, є цілком адекватними функціонально. Крім того, з погляду морфології також важливо визначити найактивніше вживані словотвірні операції і показати, як вони співвідносяться з основними граматичними засобами та засобами екстраграматичної (експресивної) морфології [Dressler 1994]. Нарешті, зважаючи на сучасне неоднозначне ставлення вихователів дитини до специфічно дитячих слів, важливо дослідити доцільність їх існування та використання.

Важливо зазначити, що слова, які далі розглядаються в цій розвідці, належать до тих, якими починають користуватися дорослі, коли дитина ще зовсім мала. Пізніше, коли відбувається поступове освоєння фонетичної та граматичної систем дитиною, вони переходять до вживання стандартних варіантів і лише частина цих слів лишається в активному вживанні дорослих і дітей. Іншою особливістю аналізованих слів є те, що вони відмежовуються від зменшувальних форм, особливо активно поширених у спілкуванні з дітьми як прояв прагматики, утворених за допомогою суфіксації як одного із найпотужніших морфологічних засобів. У гіпокористичних формах морфологічні засоби відповідають канонічній ситуації, коли додавання значення супроводжується переважно додаванням морфеми (семіотичний принцип конструктивної діаграматичності Дресслера). Відмінні вони також і від звуконаслідувальних слів, які можуть характеризуватися варіативністю в окремих мовців, а також є невідмінюваними (аморфними). Специфічно дитячі слова відрізняються від цих двох категорій, являючи собою обмежений і порівняно стандартизований список. Тобто, існують підстави передусім морфологічного характеру, щоб трактувати їх як окрему групу. Можна зробити припущення, що семантично специфічно дитяча лексика має стосуватися фізичних характеристик дитини та називати об'єкти оточуючого світу, які мають найбільше передумов впливу на емоційну сферу дитини, тобто, насамперед, назви тварин.

Список слів був отриманий із словників сучасної української мови, діалектних словників, а також в результаті опитування інформантів. Як виявилось, сучасні батьки мають більші проблеми в активному використанні аналізованої лексики, аніж їх бабусі, через те, що значною мірою послабилася така риса, як неперервність функціонування внаслідок зникнення традиційної, характерної для українців великої сім'ї, де проживали нерідко поруч кілька поколінь і де була природня континуальність вживання дитячої мови, бо діти народжувалися з перервами в 2-3 роки. Сучасні сім'ї, які мають малюків, здебільшого проживають окремо від дідусів і бабусь, які ще можуть пам'ятати дитячі слова, а наявність в сім'ї однієї дитини чи двох не здатна задовільно підтримати вживання специфічно дитячої лексики через відсутність потреби її вживання протягом більш, ніж 17-20 років. Всупереч таким несприятливим умовам їх існування специфічно дитячі слова характеризуються стійкістю свого складу, про що свідчить порівняння отриманого списку слів з тими, які були засвідчені майже 150 років тому (пор. списки слів у [Яценко 1861, Новицький 1862]). А історія існування слова *nana* "хліб", що має відповідники в інших слов'янських мовах (пор. рос. *nana* "те саме", слн. *rapatī* "їсти") і споріднене з латинським *rappa* у значенні "хліб, їжа", сягає понад два тисячоріччя [Фасмер 19: 200, Ferguson 1978: 212]. Фонетична форма, що відповідає слову *nana*, є в таких мовах, як іспанська, де воно означає "хліб", а *vava* є в мовах близькосхідного регіону [Ferguson 1978: 212-213].

У складі специфічно дитячих слів української мови можна виділити такі семантичні (тематичні) групи:

1. Назви частин тіла: *бУзя* "обличчя, губи" (діал.), *нОзя* 'нога', *пОпа* "ягодиці", *попенЯ* "те саме" (діал.), *пІся* "зовнішній орган сечо-виділювальної системи", *пІсюн* "те саме (тільки щодо хлопчиків)", *рУця* "рука", *сІся* "соска", *цІця* "груди, соски". За даними інформантів, цей список можна доповнити діалектними *лапацОня*, *лапатОшка* "нога", *нОся*, *нОсьо* "ніс", *Оцьо* "око", *пУзя* "живіт", *тЮтя* "зовнішній орган сечо-виділювальної системи (у дівчаток)", *цЮня* "те саме (у хлопчиків)", *Язе* "язик".

2. Назви їжі: *бОля* "картопля", *бУця* "яблуко", *гАма* "їжа", *кЕля* "цукерка", *кЕтя* "те саме", *кОко* "яйце; картопля (діал.)", *мОня* "молоко", *мОнька* "те саме", *пАпа* "хліб". Діалектально обмеженими є *бАльо* "бублик", *брІня* (у виразі *дати брині* "дати води"), *брУсі* "пити", *бУба* "картопля; зерно, ягода", *кОльо* "хліб", *кІка* "м'ясо".

3. Назви тварин: *бАзя* "баран, овечка, ягня", *бІря* "те саме", *брІшка* "те саме" (діал.), *бІця* "бик, корова, теля", *бІня* "бик, корова, теля", *бІньо* "те саме", *мІня* "те саме", *мІня* "те саме" (діал.), *цІпа* "курка, півень, курча", *цЮця* "собака, цуценя", *гУля* "голуб; гуска", *гУся* "гусак, гуска, гусеня", *кАця* "качка, каченя", *кОся* "кінь, лоша", *кУця* "свиня, поросля" (діал.), *кУка* "кузка, воша" (діал.), *кІця* "кішка, кошень", *пАця* "свиня, поросля", *пУля* "качка", *тЮтя* "будь-який птах, курча, півень, курка", *Утя* "качка", *вАва* "вовк" (діал.), *вОва* "вовк" (діал.), *зІзя* "кузка, комаха, все маленьке" (діал.).

4. Назви свояцтва, дітей, дорослих: *ляля*"дитина", *дядя*"чоловік", *дядьо* "те саме" (діал.), *баба* "жінка старшого віку", *мама* "мати", *нєня* "те саме", *няня* "нянька; старша сестра (діал.)", *няньо* " батько" (діал.), *рєва* "дитина, що плаче", *тато* "батько", *тятя* "батьку (кличн. в.)" (діал.), *тятю* "чийсь батько, не свій" (діал.), *тьотя* "молода або середнього віку жінка".
5. Іграшки: *цяця* "іграшка", *ляля* "лялька", *кука* "те саме" (діал.).
6. Ігри: *гойдаша*, *тОсі-тОсі*, *кУ-кУ*, *буц*, *кУй-кУй* (*чобіток*).
7. Одяг: *льоля* "сорочка, яку носять діти, як правило, довга".
8. Предмети оточення дитини: *дзєня* "те, що дзвенить", *чИка* "ніж" (діал.), *люля* "люлька", *лоня* "ложка", *лонька* "те саме", *лозя* "те саме", *мися* "миска".
9. Дії дітей: *баю* "йти спати", *бух* "падати", *бубУх* "падати", *бУсі* "впадеш", *брУсі* "пити" (діал.), *гам* "їсти", *гам-гам* "їсти", *гами* "їсти", *гайту* "йти гуляти" (діал.), *гайти* "те саме" (діал.), *гулі* "те саме", *гулі-гулі* "те саме", *гергОсі* "тримати на плечах"(діал.), *дИбці* "йти", *дИбки* "йти", *дєнь* "дзвеніти", *дєнь-дєнь* "дзвеніти", *каки* "какати", *какати*, *кІть-кІть* "котити", *кОть-кОть* "котити", *кУпи* "купати", *кУпи-кУпи* "те саме", *кУпці* "те саме", *люлі* "спати", *мий-мий* "мити", *монькати* "просити молоко" (діал.), *нюні* "плакати", *пісі*, *пісяти*, *сіюсі* "пісяти" (діал.), *ціюні* "те саме" (діал.), *ціюці* "те саме" (діал.), *прУті* "гуляти", *тпрУті* "те саме", *цьОм-цьОм* "цілувати", *цьОмати* "те саме", *чик* "різати", *чИк-чИк* "різати", *ш-ш* "перестань плакати".
10. Стани і відчуття, заборона: *бе* "щось погане", *бека* "те саме", *бобо* "болить", *бУба* "болить", *дЮдя* "холод(но)", *ги* "обпечешся" (діал.), *вава* "боляче; вавка", *вова* "щось страшне" (діал.), *зЮзя* "холод(но)", *жИжа* "гаряче, вогонь", *хо* "гаряче, обережно" (діал.).
11. Етичні терміни: *бозя* "Бог", *цяця* "щось хороше", *грІшка* "гріх" (діал.), *кака* "щось погане".
12. Екзистенційність, наявність чогось: *ама* "немає", *ма* "те саме".

Наведені темантичні групи дають уявлення про те, що з досвіду було винесено як найважливіше для дитини в її спілкуванні з дорослими. Короткого коментаря потребують кілька темантичних груп. Із спостережень над "дитячою мовою" дорослих дослідники інших мов зробили висновок, що найуживанішими є групи для позначення частин тіла та дій дитини, назв свояцтва, їжі, тварин та ігор дітей [Ferguson 1978: 210]. Серед назв частин тіла, як видно, фігурують ті, які пов'язані пов'язані з фізіологічними потребами. Іншою легко семантично виділюваною групою є назви руки та ноги, а також таких частин обличчя, як ніс, око. З наведених даних видно, що такі назви здебільшого ареально обмежені, а такі частини обличчя, як лоб, брови, вії, вуха, зуби, а також голова, обличчя, шия, волосся та інші, не мають спеціальних позначень. Назви їжі мають обмежене коло номінацій, вказуючи на такі найпоширеніші у традиційному харчуванні продукти, як хліб, картопля, яйце, молоко. Прикметним є уживання узагальненої назви їжі *гама*. Тут же є й назви солодоців, фруктів. Назва м'яса є лише в окремих діалектах. Подібним чином представлено й слово для позначення води. Разом з

тим немає специфічно дитячих назв каші, борщу, юшки, традиційних для української кухні. За винятком узагальненого слова *буба* немає назв окремих видів ягід, а також інших фруктів поза назвою яблука.

Як і можна було сподіватися (адже дитину приваблює все живе, що має здатність рухатися), назви тварин є найбільшою і найцікавішою групою. Серед них чільне місце займають назви домашніх тварин та птахів - корови, вівці, коня, свині, курки, голуба, гуски, качки, собаки, кішки. Як і в попередній групі, існує загальна назва для всіх птахів - *тютя*. Дуже вузьке коло назв тварин та комах, які живуть в природі, представлено лише діалектизмами. В семантиці назв домашніх тварин привертає до себе увагу той факт, що всі вони є позначеннями тварин чи птахів незалежно від статі чи віку: *миня* позначає не лише теля, а й корову чи бика, вола, також інші приклади в цій групі). Цей факт є цікавим на фоні іншої групи слів - назв свояцтва та осіб, де є розмежування і за віковою характеристикою, яку, до речі, дитина засвоює дуже швидко, на відміну, від різниці за статтю: досить довго дитина вживає слово *баба* як назви старших людей взагалі. Крім цього, уже на ранньому етапі вноситься одне з найважливіших в соціальному плані протиставлень "свій/чужий": такі слова цієї групи, як *мама*, *тата* розрізняють своїх від чужих, що передаються словами *дядя*, *тьотя*. Цікавим є факт реалізації цього протиставлення в фонетично споріднених діалектних формах *тЯтя* "батьку (клічн. в.)" та *тЯто* "чийсь батько, не свій". Нейтралізацію цього протиставлення можна бачити в *дід* та *баба*, які є назвами як своїх, так і чужих. Таким чином, значення слів цієї групи представлені комплексом сем "вік, стать, свій/чужий". З цих найлегше засвоюються значення "вік", за ними йде "свій/чужий" та "стать". Спеціальна назва вироблена для тих, хто доглядає дитину - *няня*, це слово може позначати і старшу сестру, на яку, як правило, покладался цей обов'язок. Вікові стадії охоплюють три категорії - дитинство, зрілий вік та старість, позначаючись відповідно словами *ляля* - *дядя*, *тьотя* - *дід*, *баба*.

Обмеженим є коло лексем, що використовуються для назв іграшки, це узагальнена назва *цяця*, а також спеціалізована назва *ляля* "лялька", яке, крім того, вживається для позначення дітей, та *кука* "лялька" (діал.). Ігри, в які граються малі діти, також представлені поодинокими назвами, одна з них *тосі-тосі* супроводиться плесканням в долоні, *ку-ку* базується на зникненні та появі когось. Лише одне специфічно дитяче слово існує як назва одягу *льоля*, здебільшого сорочечки. Кількість інших предметів, які знаходить дитина в своєму оточенні, значно більша за ту, які отримують назви, але вони представлені лише такими, які стосуються їжі (ніж, ложка, миска) та спання (люлька).

Слова, які характеризують діяльність дитини, обмежені переважно колом найактуальніших для неї у цьому віці потреб, серед них найчастіше фізіологічних, зв'язаних з процесами життєдіяльності, а також спання, їжі, купання. Вироблені були також назви для інших дій, наприклад, ходіння на пальчиках *дибці*, коли дитина ще не зовсім вправно це робить, для гуляння, прогулянок, а також для

таких дій, які пов'язуються з процесом котіння, різання, плачу, цілування. Після назв тварин, частин тіла це найбільша лексично та семантично розвинена група специфічно дитячої лексики.

Група на позначення відчуттів переважно обмежується назвами термальних відчуттів з протиставленням "холодне/гаряче", больових відчуттів *бобо*, *вава* і ставить на меті попередження дитини дорослими про небезпеку. Поодинокими є назви етичної сфери, це передусім протиставлення "хороше/погане", а також назва Бога. Досить складним є поняття екзистенційності, наявності чогось, яке у мовленні для дітей представлено лише одним членом протиставлення, а саме тим, який вказує на відсутність предмета: *ама* та *ма* "немає". Відсутність спеціального слова для позначення позитивного члена опозиції - наявності чогось - пояснюється умовами проходження комунікативного процесу в конкретній ситуації, нерідко говорять про конкретну-ситуативне мислення дітей, а отже, зазначення наявності предмета не є обов'язковим, оскільки воно може здійснюватися паралінгвістичними засобами - жестом чи поглядом.

Морфологія специфічно дитячих слів, як і їх фонетична форма, заслуговує на окрему увагу. Фонетично переважна більшість специфічно дитячих слів української мови відповідає загальним тенденціям в інших мовах: слова переважно двоскладові, значно рідше слова як з кількістю складів, що перевищує два склади (*лапацоня*, *лапатошка*, *гергосі*, *какати*, *пісятій*), так і односкладові (*бе*, *буц*, *гам*, *ги*, *дзень*, *ма*, *чик*, *ш-ш*). Іншою фонетичною рисою є місце наголосу, він падає переважно на перший склад, і це відповідає зазначуваній дослідниками в інших мовах тенденції до вживання дітьми слів з переважно хорейною структурою слова (Dziubalska-Kolaczyk 1997: 169). Крім цього, до фонетичних особливостей специфічно дитячих слів відносяться також відкритий склад, редуплікація складів, наявність великої кількості палаталізованих. Редуплікація може бути повною або частковою, коли є відмінність переважно у складі голосних. Повну редуплікацію мають такі слова, як: *баба*, *бобо*, *вава*, *дядя*, *кака*, *коко*, *ляля*, *мама*, *няня*, *папа*, *тятя*, *цяця*, *гам-гам*, *гулі-гулі*, *кїть-кїть*, *коть-коть*, *ку-ку*, *купи-купи*, *мий-мий*, *тосі-тосі*, *цьом-цьом*, *чик-чик*, *ш-ш*. Часткова редуплікація є у таких словах: *буба*, *бубух*, *вова*, *дюдя*, *дядьо*, *нєня*, *нєньо*, *зізя*, *зюзя*, *жижа*, *каки*, *кика*, *кука*, *люля*, *льоля*, *нюні*, *попа*, *сюсі*, *тато*, *тютя*, *тятю*, *тьотя*, *цюці*, *цюця*, *циця*. З погляду морфології, редуплікація вважається експресивною (екстраграматичною) операцією [Dressler 1994], яка, на противагу широко вживаним у мові таким морфологічним засобам, наприклад, як афіксація, словоскладання тощо, не має якихось певних моделей застосування, що відбиває термін "екстраграматичний". Назву "експресивний" цей засіб отримує через свою функцію експресивного позначення. У контексті слів дитячого мовлення експресивність редуплікації стосується контексту мовної взаємодії дорослих та дітей. Окрім редуплікації, як найвиразнішого засобу словотвору дитячих слів, і яка також особливо яскраво виявляється в звуконаслідуваннях, використовуються інші екстраграматичні операції, до яких належить усічення, супроводжуване

суфіксацією. Подібно до редуплікації, усічення немає чітких правил застосування. Можливі варіанти, коли слово скорочується до першого складу, як у слові *мона*, коли з слова *молоко* використовується лише перший склад, доповнений експресивним суфіксом *-ня*, який, окрім дитячої мови, використовується в гіпокористичних назвах осіб в контекстах спілкування дорослих (пор. *доня*, *Галюня*, *мамуня*). Подібним чином, але з допомогою інших експресивних суфіксів утворено слова *биця*, *каця*, *киця*, *кося*, *лоня*, *руця* (пор. *доця*). Усікатися можуть також передні склади і лишається наголошений склад, як в *кетя* з *цукерка*. Усічення без взаємодії з іншими операціями у слова *ма*, *ама*. Частина слів має виразні риси ономапої, хоча і не належить до неї повною мірою (*гам*, *гамати*, *гулі*, *сюсі*, *цюні*, *пісі*, *зюзя*, *жижа*, *цьом-цьом*). Слова *буц*, *дзень*, *чик*, *ш-ш*, з наведених у праці слів мають найвиразніші риси ономапої. У таких слів, як *миня*, *пуля*, *биня* звуконаслідувальний характер міг бути вторинним в результаті пов'язування із звуками, які видають відповідні тварини чи птахи: *му*, *пі-пі*, *бу*. При аналізі слів-назв тварин та птахів впадає в очі паралелізм з назвами, якими закликають чи відганяють тварин. Таким чином, вибудовується система словотвірної співвідношення між вигуківими словами для підкликання чи відгону тварин та назвами цих тварин: пор. *биря* - *бир-бир*, *биця* - *биць-биць*, *биня* - *бинь-бинь*, *миня* - *минь-минь*, *ціпа* - *ціп-ціп*, *гуля* - *гуль-гуль*, *гуся* - *гусь-гусь*, *каця* - *кач-кач*, *кося* - *кось-кось*, *киця* - *киць-киць*, *паця* - *паць-паць*, *пуля* - *пуль-пуль*, *тютя* - *тютю-тютю*, *утя* - *уть-уть*. З історії можна навести приклад слів *цуця*, *цуцик*, *цуценя*, що пов'язуються словотвірними зв'язками з підкликанням собак, які використовувалися при випасанні худоби. Наявність подібних зв'язків сприяє тому, що такі слова не виступають як поодинокі, автономні елементи, а мотиваційні зв'язки мають передусім лінгвістичний характер. Мотивованим є зв'язок і в звуконаслідувальних слів, однак він є позамовним. З погляду словозмінної морфології більшість специфічно дитячих слів належать до першої відміни, переважно м'якої групи. За рахунок цього в межах аналізованої групи досягається спрощення парадигми іменника [Линник 2002]. Внаслідок наявності однакових закінчень (останнього складу) відбувається уніфікація відмінювання, що значно спрощує оволодіння ним, а отже, сприяє адекватності мовного спілкування на ранніх етапах розвитку дитини. Словотворення дитячих слів відбиває гетерогенність морфологічних засобів і свідчить про особливу роль експресивної морфології.

ПРИМІТКИ

Дослідження виконане за часткової підтримки проекту INTAS/UKRAINE-95-0260 (керівник проекту проф. В.У.Дресслер, Віденський університет).

Автор висловлює вдячність проф. П.Ю.Гриценкові (Ін-т української мови НАНУ) та старшому науковому співробітнику А.М.Шамоті (Ін-т мовознавства НАНУ) за консультації та поради .

Для позначення наголосу в прикладах користуємося великою літерою.

ЛІТЕРАТУРА:

- Гвоздев А.Н. Формирование у ребенка грамматического строя русского языка. - Ч.1. - М. : Изд-во АПН РСФСР, 1949. - 267 с.
- Линник Т.Г. Демінутивні утворення: ускладнення чи спрощення мовного коду в ситуаціях освоєння мови? - Мова і культура. -К.- Вип. 4.- Т.3/1.- 2002. - С.143-148
- Новицкий И. Еще о детских словах. - Основа. - 1862- №9. - С. 118-119
- Фасмер М. Этимологический словарь русского языка. - Т.3.- М.: Прогресс, 1971.
- Яценко Л. О детском языке - Основа. - 1861- №8. - С. 5-8
- Dressler W.U. Evidence from the first stages of morphology acquisition for linguistic theory: extragrammatic morphology and diminutives. - Acta Linguistica Hafniensia. - 1994. - 27/1. - Pp. 91-108
- Dziubalska-Kolaczyk K. Pre- and proto- in Polish phonology and morphology and their interrelations. - In: Papers and Studies in Contrastive Linguistics. - Vol.33. - K.Dziubalska-Kolaczyk (ed.). Pre- and Protomorphology in Language Acquisition. - Poznan 1997. -Pp.159-171
- Ferguson C.A. Talking to children: A search for universals. - In: J.H.Greenberg (ed.) Universals of Human Language. - Vol. 1. Method and Theory - Stanford: Stanford Univers. Press, 1978. - Pp. 202-224
- Ochs E. Input: A Sociolinguistic perspective.- In: M.Hickmann (ed.) Social and Functional Approaches to Language and Thought. - Orlando etc.:Academic Press, 1987.- Pp. 305-319
- Snow C. The development of conversation between mothers and babies. - J. of Child Language. -1977. - 4.- Pp. 1-22